

Ostromęcka, Helena

Posiedzenie Pracowni Historii Nauk Społecznych poświęcone Stanisławowi Staszicowi

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 21/3, 596-597

1976

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Działalność dydaktyczna

Pracownicy ZHNOiT prowadzili wykłady bądź seminaria w następujących placówkach naukowych: Uniwersytet Warszawski — prof. J. Dobrzycki (w Instytucie Astronomii oraz w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej), doc. T. Kowalik (w Instytucie Nauk Ekonomicznych); doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa i prof. W. Voisé (w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej); Instytut Pedagogiki Specjalnej Ministerstwa Oświaty i Wychowania — doc. S. Mauersberg, dr K. Bartnicka, dr L. Grochowski, dr M. Malewicz, mgr J. Chodakowska; Uniwersytet im. Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie — prof. P. Czartoryski (w Instytucie Ekonomii Politycznej i Planowania); Uniwersytet Wrocławski — doc. S. Szpilczyński (w Instytucie Historii), dr Z. Rzepa (w Instytucie Geografii).

Wykaz publikacji

Wydawnictwa Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Techniki: Nicolai Copernici: *Opera omnia*. T. II.; Wiesław Bieńkowski, Józef Paruch: *Historia nauki polskiej*. T. VII; *Historia astronomii w Polsce*. T. I praca zbiorowa pod redakcją Eugeniusza Rybki; Edward Lipiński: *Historia polskiej myśli społeczno-ekonomicznej do końca XVIII wieku*; *Nowożytna myśl naukowa w szkołach i księgozbiorach polskiego Oświecenia* — praca zbiorowa pod redakcją Ireny Stasiewicz-Jasiukowej; Jerzy Róziewicz: *250 lat Akademii Nauk ZSRR — 250 lat współpracy naukowej*.

Seria „Monografie z Dziejów Nauki i Techniki”: Eufemiusz Herman: *Historia neurologii polskiej*. T. XCVII; Urszula Perkowska: *Kształtowanie się zespołu naukowego w Uniwersytecie Jagiellońskim*. T. XCVIII; *Z dziejów polskiej kultury umysłowej w XVI i XVII wieku* — praca zbiorowa pod redakcją Waldemara Voisé. T. XCIX; Karolina Targosz: *Uczony dwór Ludwika Marii Gonzagi*. T. C; Janina Żurawicka: *Twórczość naukowa Ignacego Radlińskiego (1843—1920)*. T. CI.

Seria „Studia Copernicana”: T. XII. Zofia Wardęska: *Teoria heliocentryczna w interpretacji teologów XVI wieku*; T. XIII. *Colloquia Copernicana*, t. III; T. XIV. *Colloquia Copernicana*, t. IV.

Ponadto ukazały się: cztery numery „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” (R. XX); cztery numery z serii „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” (seria A z. 13; seria B. z. 20; seria C. z. 20; seria D z. 8 oraz tom XVIII „Rozpraw z Dziejów Oświaty”).

Agnieszka Dziurlikowska

POSIEDZENIE PRACOWNI HISTORII NAUK SPOŁECZNYCH POŚWIĘCONE
STANISŁAWOWI STASZICOWI

W dniu 30 stycznia 1976 r. odbyło się w Sali Kołłątajowskiej Pałacu Staszica w Warszawie zebranie poświęcone Stanisławowi Staszicowi, którego 150 rocznica śmierci minęła kilka dni wcześniej. W posiedzeniu, które prowadziła doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa, uczestniczyli członkowie niemal wszystkich Pracowni Zakładu, pracownicy Muzeum Ziemi PAN i przedstawiciele innych zakładów naukowych. Referat o poglądach filozoficzno-przyrodniczych Staszica wygłosił doc. Zbigniew Wójcik (Muzeum Ziemi PAN).

Po krótkim przedstawieniu życiorysu tego uczonego referent przeprowadził — na podstawie polskiego tłumaczenia *Epok natury* G. Buffona oraz dzieł: *O ziemiordztwie Karpatów i innych gór i równin Polski*, *Rodu ludzkiego* — szczegółową analizę niektórych filozoficzno-przyrodniczych koncepcji Staszica. Miały one istotne znaczenie dla rozwoju myśli przyrodniczej w Polsce, aczkolwiek w wielu przypadkach nawiązywały bezpośrednio do twórczości francuskich przyrodników drugiej połowy XVIII w. Obszernie i wyczerpująco zostały przedstawione zapatrywania Staszica dotyczące natury, zasad aktualizmu w geologii, czasu, chronologii oraz genezy niektórych skał.

Wbrew sądom pewnych historyków o różnorodnym rozumieniu przez Staszica pojęcia „natura” uczoney zawsze starał się podkreślać, że nie utożsamia pojęcia przyrody z Bogiem. Swoje poglądy wyłożył we wprowadzeniu do polskiego tłumaczenia *Epok natury*, a następnie sygnalizował w pismach z ostatniego okresu życia. Interesował go fizyczny zakres pojęcia natury, realia fizyczne tzw. praw natury itp.

Dzieje rozwoju Ziemi oraz zamieszkałych na niej ludzi Staszic rozpatrywał (za Buffonem) w aspekcie różnych czynników. Na podstawie przesłanek fizycznych, a głównie stopniowego stygnięcia rozpalonej kuli ziemskiej, wyznaczona została długość istnienia naszego globu na 75 000 lat. Najmłodszą część tego okresu określili dokładniej na podstawie wyliczenia ilości szczątków organicznych znajdujących się w skałach.

Zrozumienie tak długiego okresu istnienia Ziemi (dane czerpane z *Biblii* wykazywały zaledwie 6000 lat) wymagało podzielenia go na mniejsze odcinki. Tak narodziła się nowa chronologia operująca nieporównanie dłuższym okresem niż życie kilkudziesięciu pokoleń ludzkich, gdyż Staszic posługiwał się w swoich rozważaniach czasem geologicznym. Natomiast przedstawienie dziejów Ziemi wymagało, dla łatwiejszego przyswojenia czytelnikom, podziału na epoki. G. Buffon wyróżniał ich siedem: od ognistej pramasy, poprzez glob obłany wodą, aż po okres kształtowania go przez człowieka. Staszic zaś adaptując główne założenia koncepcji Buffona, na podstawie wyników badań budowy geologicznej Polski, twórczo rozszerzył myśli swego poprzednika. Jako geolog zajmował się praktycznie tylko trzema epokami wg systemu Buffona. Równocześnie wykazywał konieczność podziału dziejów Ziemi na pięć epok.

Zgodnie z koncepcjami epoki Staszic opowiadał się za pochodzeniem niektórych skał z rozтворów. Najstarsze z nich miały powstać z roztopionej masy skalnej. Młodsze utworzyły się w środowisku morskim, a najmłodsze zostały naniesione przez rzeki. Poglądy te różniły się więc w sposób bardzo istotny od zapatrywań geologów niemieckich, a zwłaszcza ich czołowego przedstawiciela — A. G. Wernera, zwolennika poglądu o wyłącznie morskim pochodzeniu bazaltów.

Po referacie rozwinęła się ożywiona dyskusja, w której zabierali głos: doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa, dr S. Czarniecki, doc. K. Jakubowski, doc. B. Szacka, prof. W. Voisé, doc. T. Bieńkowski, doc. R. W. Wołoszyński, dr K. Bartnicka i inni. Dyskutanci podkreślali wielokierunkowość działalności Stanisława Staszica i konieczność wieloaspektowego traktowania jego naukowej twórczości dla uzyskania jej prawidłowego obrazu. Tak np. bardzo interesująca jest relacja poglądów Staszica — geologa i Staszica — filozofa.

Zebrani podkreślali konieczność podjęcia wspólnych prac przez historyków nauk humanistycznych i przyrodniczych nad oceną całokształtu twórczości Staszica, jednego z czołowych przedstawicieli nauki polskiej w czasach Oświecenia.